

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

Όνειρο στο κύμα

Γενικά χαρακτηριστικά

Α) ηθογραφία: κυριότερος εκπρόσωπος του ηθογραφικού διηγήματος στην Ελλάδα. Ο Π. στρέφεται προς την υπαίθρο με στόχο την περιγραφή και την απεικόνιση των ηθών και των εθίμων του ελληνικού λαού. Η καθημερινή ζωή των απλών ανθρώπων γίνεται πεδίο μελέτης για τον Παπαδιαμάντη.

Β) χριστιανική παράδοση: η στενή σχέση του Π. με την Εκκλησία (παιδί ιερέα , πήγε στο Άγιο Όρος να γίνει καλόγερος , ψάλτης) περνάει στα διηγήματά του , που είναι γεμάτα εκκλησιαστικά χωρία, θρησκευτικά θέματα. Η γλώσσα του είναι επηρεασμένη από τη βυζαντινή υμνογραφία ενώ όλο το έργο του αποπνέει τη βαθιά και αγνή θρησκευτικότητα των απλών ανθρώπων.

Γ) Γλώσσα: η γλώσσα του Π. είναι η καθαρεύουσα, το όργανο της τότε ελληνικής πεζογραφίας. Τη χρησιμοποιεί για την ακριβολογία της και για το πλούσιο λεξιλόγιό της. Όμως ο Π. δεν απομακρύνεται τελείως από τη γλώσσα του λαού του. Οι διάλογοι των απλών ανθρώπων αποτυπώνονται στη δημοτική και μάλιστα στην τοπική διάλεκτο. Ενώ και στην αφήγηση περνούν λέξεις δανεισμένες από τη δημοτική.

Δ) Σκιάθος. Το υλικό των διηγημάτων του το παίρνει από τη ζωή του στο αγαπημένο του νησί. Τα παραμύθια, τις ιστορίες που άκουσε από τους μεγαλύτερους, τα δικά του βιώματα, αυτά νοσταλγεί και αυτά μεταπλάθει σε αφηγηματικό υλικό.

Ε) φυσιολατρεία. Χαρακτηριστικές είναι οι εικόνες φυσικού κάλλους, οι λυρικές περιγραφές φυσικών τοπίων, η αίσθηση της ελευθερίας και της ευδαιμονίας που χαρίζει η ελληνική φύση.

Στ) ψυχογραφία. Ο Π. δεν μένει μόνο στην ηθογραφία. Αναζητά τα βαθύτερα κίνητρα στις πράξεις των ηρώων του, ανιχνεύει τους χαρακτήρες , παρουσιάζει γλαφυρά τους πόθους του, τις αδυναμίες τους , τα συναισθήματά τους.

Ζ)Ρεαλισμός- Ρομαντισμός: δυο αντίθετα σχεδόν ρεύματα ,στοιχεία των οποίων διακρίνουμε στο έργο του Π. Η πιστή απεικόνιση της πραγματικότητας της υπαίθρου αποτελεί στόχο του και για την επίτευξή του στηρίζεται στις προσωπικές του εμπειρίες ,στη λαογραφία, στις ψυχογραφικές του γνώσεις αλλά και στη χρήση της γλώσσας του ίδιου του λαού. Απ' την άλλη μεριά βαθιά επηρεασμένος από τον *ευρωπαϊκό* ρομαντισμό δίνει πρωτεύοντα ρόλο στη φύση, προβάλλει πολλές φορές τον ανέφικτο έρωτα, νοσταλγεί το παρελθόν και απεχθάνεται τον πολιτισμό των πόλεων.

Η) νοσταλγία για το παρελθόν- αρνητική στάση απέναντι στην εξέλιξη

Αθεράπευτα ρομαντικός, επηρεασμένος και από τα εκκλησιαστικά διαβάσματά του(Αθ. Πάριος, Κολυβάδες) τίθεται αντίθετος σε κάθε ξενόφερτο στοιχείο που φοβάται ότι θα αλλάξει το χαρακτήρα της ζωής μας. Η ζωή στην πόλη τον πνίγει και επιθυμεί την επιστροφή του στο νησί.

Όνειρο στο κύμα

Το κείμενο ανήκει στα αυτοβιογραφικά διηγήματα του Παπαδιαμάντη.

Ο συγγραφέας δανείζεται το πρόσωπο ενός δικηγόρου για να εκφράσει τα δικά του βιώματα , τη δική του νοσταλγία για τον τόπο του , τη δική του δυστυχία απ' τον αστικό τρόπο ζωής που έχει αποδεχθεί. Πίσω λοιπόν από την ιστορία του δικηγόρου διακρίνουμε τον ίδιο τον Π. ο οποίος έζησε μέχρι τη νεότητά του στη Σκιάθο , γνώρισε εκεί τη θρησκεία, δεν κατάφερε να γίνει μοναχός, έφυγε για να σπουδάσει στην Αθήνα , έμεινε εκεί για βιοποριστικούς λόγους νοσταλγώντας την επιστροφή του στη γενέτειρά του. Δεν πρέπει όμως να ταυτίζουμε τα δύο πρόσωπα. Το διήγημα είναι μια μυθιστορία. Ο Π. δε σπούδασε νομική, δε δούλεψε ως δικηγόρος στην Αθήνα ,αλλά μετέφραζε διηγήματα για εφημερίδες και περιοδικά, και ούτε βέβαια μπορούμε να είμαστε σίγουροι για την ύπαρξη στη ζωή του τού μοναχού Σισώη ή για το επεισόδιο με τη Μοσχούλα. Εξάλλου ο ίδιος ο Π. προσπαθεί να αποστασιοποιηθεί από την ταύτιση με τον αφηγητή «δια την αντιγραφήν Αλ. Παπαδιαμάντης.

Το Όνειρο στο κύμα στηρίζεται πάνω σε μια σειρά αντιθέσεις. Βασικότερη είναι αυτή της αντίθεσης του «τότε» με το «τώρα». Το «τότε» συνδέεται με την εφηβεία , την ελευθερία , την ευτυχία, την ανεμελιά , την κυριαρχία, την αγραμματοσύνη, τη φύση , το όνειρο, ενώ το «τώρα» με την ωριμότητα, τη δυστυχία, την καταπίεση, την εργασία, τον περιορισμό, τα γράμματα, το αστικό περιβάλλον, την πραγματικότητα. Ο βοσκός και ο δικηγόρος. Πέρα από αυτή τη βασική αντίθεση , αντιμέτωποι έρχονται και άλλα πρόσωπα με τον ήρωα, ο Σισώης, ο Μόσχος, αλλά και η Μοσχούλα.

Πρώτη ενότητα

Στην πρώτη ενότητα γνωρίζουμε τον πρωταγωνιστή , ο οποίος συστήνεται μόνος τους και απ' την αρχή αυτοπαρουσιάζεται με δύο διαφορετικά πρόσωπα. Απ' τη μια ο βοσκός, φτωχός , έφηβος, αγράμματος , ωραίος , γυμνασμένος , ζει μέσα στη φύση και προπάντων είναι ευτυχής. Η ευτυχία του είναι απόρροια όλων των προηγούμενων. Συνδέεται μάλιστα και με ένα γεγονός του καλοκαιριού- προσήμανση για το όνειρο στο κύμα , το βασικό επεισόδιο του διηγήματος. Απ' την άλλη ο δικηγόρος. Ζει στην Αθήνα , εργάζεται ως βοηθός δικηγόρου χωρίς μεγάλη επαγγελματική και οικονομική επιτυχία, είναι περιορισμένος , σχεδόν δεμένος, χωρίς περιθώρια πρωτοβουλιών , μίζερος και δυστυχής.

Πώς έχασε την ευτυχία; Την απάντηση τη δίνει ο ίδιος. **Έμαθε γράμματα.** Αυτά τον έκαναν να παρατήρει την απλή φυσική ζωή , να αναζητήσει ένα καλύτερο μέλλον και να καταλήξει όμως στη μίζερια καθώς δε μπόρεσε ποτέ να προσαρμοστεί στο νέο του περιβάλλον. Έχει απαξιώσει στη συνείδηση του τις σπουδές πιστεύοντας ότι τον οδηγούν στη θλιβερή πραγματικότητα.

Έτσι ποθεί να υπερβεί το ασφυκτικό παρόν και βρίσκει καταφύγιο στις παιδικές αναμνήσεις και στα πρώτα ερωτικά σκιρτήματα.

Σισώης Το τότε με το τώρα συνδέονται με τη ιστορία του Σισώη, τον άνθρωπο που του έμαθε γράμματα. Η ιστορία του Σισώη (μια εγκιβωτισμένη αφήγηση) ξενίζει και με το περιεχόμενό της και με την έκταση που παίρνει και με τη θέση της στην αρχή του διηγήματος. Η ιστορία όμως αυτή έχει λειτουργική θέση στο κείμενο. Αποτελεί μια παράλληλη πορεία που έρχεται σε σύγκριση με αυτή του ήρωα. Ο Σισώης ήταν μοναχός, εξαιτίας ενός έρωτα παράτησε τη μοναστική ζωή, έγινε δάσκαλος(ξέπεσε) , αργότερα όμως επέστρεψε στο δρόμο του , μετάνιωσε και γύρισε σε αυτό που του ταίριαζε. Ο ήρωάς μας ήταν ευτυχής ζώντας στη φύση, το ερωτικό επεισόδιο που θα γνωρίσουμε τον έκανε να ξεπέσει στην αστική ζωή αλλά αυτός δε μπόρεσε να γυρίσει πίσω , να λυτρωθεί όπως ο Σισώης. Έτσι η ιστορία του μοναχού τονίζει περισσότερο τη δυστυχία του ήρωα καθώς η δική του πορεία έμεινε ανολοκλήρωτη.

Απ, την άλλη μεριά η εκμάθηση των γραμμάτων από έναν μοναχό έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ζωή του , αφού διαμόρφωσε τον τρόπο σκέψης και δράσης του, επηρέασε κατά πολύ την ηθική συμπεριφορά του. Ο Σισώης αποτελεί οδηγό και πρότυπο στη ζωή του αφηγητή γι' αυτό και δικαιωματικά παίρνει τέτοια θέση στην αρχή της ιστορίας του.

Χωρίς να το ηξεύρω: διάσταση μεταξύ βοσκού και δικηγόρου. Η διαφορά τους είναι η ώριμη γνώση. Ο βοσκός ζει ασυνείδητα μεν , ευτυχισμένα δε. Ο δικηγόρος μεγάλος πια μπορεί να καταλάβει την ευτυχία που βίωσε καθώς έχει να τη συγκρίνει με το θλιβερό του παρόν

Η φύση: Η φύση δεν είναι μόνο το ειδυλλιακό περιβάλλον , αλλά απ' την αρχή κιάλας παίζει λειτουργικό ρόλο καθώς είναι η αιτία της ομορφιάς, της δύναμης και της ευτυχίας του ήρωα.

Καποδίστριας : οι ιστορικές αναφορές έχουν στόχο να κάνουν πιο πειστική την ιστορία. Ρεαλιστικό στοιχείο- γνωστή η εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια.

Εκκλησιαστικά στοιχεία : δείγματα της εμπειρίας του Παπαδιαμάντη από την ορθόδοξη χριστιανική ζωή(μοναχός - διάκονος-κοινόβιο Ευαγγελισμού, Ριζάρειος)

Σκύλος- σχοινί: η παρομοίωση αυτή δεν είναι απλό εκφραστικό μέσο. Είναι μια προσήμανση για τη συνέχεια. Το σχοινί θα παίξει σημαντικό ρόλο στην ιστορία. Το σχοινιάσμα το δικό του θα συσχετιστεί με το σχοινιάσμα της Μοσχούλας - κατσίκας

187... ---οριακό σημείο της ευτυχίας του

---προσήμανση. Ο αναγνώστης προειδοποιείται ότι θα ακολουθήσει μια εξομολογητική αφήγηση που θα μας παρουσιάσει την τελευταία στιγμή ευτυχίας του πρωταγωνιστή.

2^η ενότητα

παρελθόν- προετοιμασία του βασικού επεισοδίου- γνωριμία των άλλων προσώπων.

Ξεκινά από μια γενική εικόνα της ζωής του για να καταλήξει στη γνωριμία με τη Μοσχούλα. Βασικό στοιχείο της ζωής του είναι η επαφή με τη φύση «φυσικός άνθρωπος». Ήταν μέρος της φύσης «είχα μεγάλη συγγένεια με τους δύο». Η φύση του έδινε τα πάντα. Την αίσθηση της ελευθερίας, της κυριαρχίας και της απόλυτης εξουσίας «ήτον δικόν μου- ήσαν δικά μου - οι λόγγοι , οι φάραγγες , αι κοιλάδες , ο αιγιαλός και τα βουνά» όλα αυτά ήταν δικά του και μπορούσε όποτε ήθελε να τα καρπωθεί. Κύριο χαρακτηριστικό της φυσικής ζωής η έλλειψη της ανθρώπινης ιδιοκτησίας. Στο χωράφι του γεωργού , στα σταφύλια της χήρας είχε και αυτός τα ίδια δικαιώματα. Ο μόνος χώρος που δεν είναι δικός του είναι μια περιφραγμένη ιδιοκτησία. Έτσι φτάνουμε αβιάστα(πάλι με ένα αντιθετικό σχήμα) να γνωρίσουμε τον κύριο Μόσχο . **Ο κυρ Μόσχος** σε αντίθεση με το βοσκό είναι πλούσιος , κατέχει μεγάλη έκταση γης αλλά αυτοπαγιδεύεται στον περικλειστο χώρο του στενεύοντας έτσι τα όρια της ελευθερίας του. Η αλαζονεία του πλούτου του στερεί την πλήρη ελευθερία που αισθάνεται ο βοσκός.

Ο κυρ Μόσχος συνδέεται επίσης και με την ανηψιά του , τη Μοσχούλα, εκεί που θέλει να καταλήξει ο αφηγητής. **Η ομωνυμία** μάλιστα των δύο μπορεί να δικαιολογείται από τη συνήθεια της εποχής, αλλά για τον Παπαδιαμάντη παίζει διαφορετικός ρόλο. Συνδέει στενά αυτούς του δύο και κάνει ακόμα πιο απόμακρη τη Μοσχούλα για το βοσκό αφού ανήκει σε έναν άλλο κόσμο και δικαιολογεί έτσι από τη μια την κρυφή επιθυμία να τη γνωρίσει(η έλξη του απαγορευμένου) αλλά και την αρχική ντροπή του να έρθει σε επαφή μαζί της.

Πρώτη περιγραφή της Μοσχούλας.

Η Μοσχούλα έχει γίνει αντικείμενο της προσοχής και του θαυμασμού του βοσκού. Την έχει εξιδανικεύσει και έτσι δικαιολογείται και η έλξη του γι' αυτήν και η λυρική γεμάτη σχήματα λόγου περιγραφή της. Είναι θερμόαιμος(μεταφορά) τα μάτια της σαν περισσότερα, σαν τη νύμφη του Άσματος , σα πτηνό του γιαλού (παρομοιώσεις) , ο λαϊμός της απείρως λευκότερος (υπερβολή) ωχρά , ρόδινη, χρυσαυγίζουσα(τριμερές ασύνδετο σχήμα, αντίθεση). Όλα αυτά τα σχήματα κάνουν έκδηλα τα ερωτικά αισθήματα του βοσκού, ο οποίος επειδή η Μ. μοιάζει απλησίαστο αγαθό προβάλλει τα συναισθήματα του στην αγαπημένη του κατσικά που της δίνει το όνομα της κοπέλας. **Δεύτερη ομωνυμία** που θα προοικονομήσει την πρώτη επαφή και θα συνδέσει στο μυαλό του ήρωα τις δυο αγαπημένες του που θα γίνουν οι πρωταγωνίστριες του βασικού επεισοδίου του διηγήματος.

Τα δύο πρώτα επεισόδια της γνωριμίας των νέων

Πρώτο επεισόδιο. η ομωνυμία είναι αυτή που θα φέρει τους δύο νέους σε επαφή. Ήδη ο αφηγητής έχει προοικονομήσει τη γνωριμία τους αφού τα μέρη

που ο βοσκός φέρνει τα κοπάδια του τα έχει τοποθετήσει κοντά στο παράθυρο της Μοσχούλας. Ενώ όμως δίνεται η δυνατότητα στο βοσκό να έρθει σε επικοινωνία μαζί της , αυτός σπεύδει να την κόψει και μάλιστα να αποκλείσει και κάθε πιθανή συνέχεια. Δικαιολογείται ίσως από την αγωνία του να βρει την κατσίκα του αλλά και από την ντροπή που θα ένιωθε κάθε έφηβος μπροστά στην έκφραση και την αποκάλυψη των αισθημάτων του.

Δεύτερο επεισόδιο. Το θάρρος αυτή τη φορά το παίρνει η Μοσχούλα. Έχοντας από έμμεσες πηγές την εικόνα του βοσκού με τη φλογέρα βρίσκει την ευκαιρία να ανοιχτεί στο νέο. Η πρωτοβουλία της αυτή αλλά και η προσφορά των δώρων δείχνουν πώς και η νέα ενδιαφερόταν για το βοσκό ή τουλάχιστον έψαχνε σύντροφο στη μοναξιά της. Έτσι ο βοσκός θα ξεπεράσει και αυτός τη ντροπή του και η σχέση θα προχωρήσει ένα ακόμα βήμα.

Κοινωνικά ζητήματα.

Δυο αναφορές της ενότητας αναδεικνύουν τους κοινωνικούς προβληματισμούς του Παπαδιαμάντη. Στην πρώτη περίπτωση ο συγγραφέας στηλιτεύει τους ανθρώπους της εξουσίας τους απλούς υπαλλήλους της που εκμεταλλεύονται τη θέση τους για να καρπώνονται τους κόπους των πολιτών. Στη δεύτερη περίπτωση ο κυρ Μόσχος γίνεται ο εκπρόσωπος της τάξης των πλουσίων με το απέραντο κτήμα του, τον πύργο του, προσπαθεί να κρατήσει μακριά του τους φτωχούς ανθρώπους του χωριού με τον περίβολό του αλλά για τον Παπαδιαμάντη ο περίβολος αυτός γίνεται σύμβολο της απομόνωσής του και του περιορισμού και της ανελευθερίας του.

«**μιάν ημέραν**» ένδειξη επιτάχυνσης και μάλιστα «παύσης» : ο αφηγητής διαλέγει μόνο τα γεγονότα που τον εξυπηρετούν , διευκολύνουν στο πέρασμά του στο βασικό επεισόδιο της ιστορίας.

απώλεια Μοσχούλας: πρώτος κίνδυνος για τη Μοσχούλα : ευκαιρία συνάντησης με την κοπέλα

- προσήμανση του τραγικού τέλους της κατσίκας
- ένδειξη της σημασίας που έχει για το βοσκό , κάτι που θα παίζει ρόλο αργότερα όταν θα βρεθεί στο δίλημμα σωτηρίας ανάμεσα στην κοπέλα και την κατσίκα

3η ενότητα

τρεις περιγραφές : γιαλός - ηλιοβασίλεμα - σπήλαιο

οι περιγραφές αυτές έχουν ως στόχο αφ ενός να επιβραδύνουν την πλοκή , να καθυστερήσουν το βασικό επεισόδιο εντείνοντας την αγωνία του αναγνώστη και αφ ετέρου να δημιουργήσουν μια ειδυλλιακή ατμόσφαιρα , το περιβάλλον το κατάλληλο για να εξελιχθεί έτσι το ερωτικό - ονειρικό γεγονός, που θα ακολουθήσει. Επίσης η περιγραφή του άντρου προοικονομεί την εμφάνιση της Μοσχούλας καθώς ο αφηγητής αναφέρεται στο μονοπάτι που οδηγεί στο σπίτι του κυρ- Μόσχου. Τέλος οι περιγραφές αποσκοπούν και στην αισθητική

απόλαυση των αναγνωστών αφού είναι δείγματα της συγγραφικής τέχνης του Παπαδιαμάντη γεμάτες από λυρισμό και εκφραστικά στολίδια του λόγου.

Πρώτη περιγραφή : γιαλός

Μεταφορές : αγκαλίτσες, ελιγμοί, δαίδαλοι του νερού

Προσωποποιήσεις: νερό μορμουρίζον , χορεύον

Παρομοιώσεις : ομοιάζον με βρέφος

Αυτός ο όμορφος γιαλός είναι ο πρώτος πειρασμός στον οποίο υποκύπτει ο βοσκός «λιμπίστηκα» «ελαχτάρησα», ο οποίος από τώρα έρχεται σε σύγκρουση με το καθήκον της προστασίας του κοπαδιού αλλά εξέρχεται νικητής καταδεικνύοντας την αδυναμία του βοσκού να του αντισταθεί.

Δεύτερη περιγραφή : ηλιοβασίλεμα

Μεταφορές: βασιλέψει

Παρομοιώσεις: λαμπρά πορφύρα

Τάπης

Η περιγραφή αυτή διαμορφώνει την ερωτική ειδυλλιακή ατμόσφαιρα που θα παγιδέψει το νεαρό βοσκό

Τρίτη περιγραφή : το άντρο

Επίθετα

Παρομοιώσεις : νύμφες

Μεταφορά : έζωνε

Πολλοί τοπικοί προσδιορισμοί : δείγμα ρεαλισμού. Προσπάθεια του Παπαδιαμάντη να δείξει την ακριβή θέση του βοσκού , έτσι ώστε στη συνέχεια να δικαιολογήσει τις κινήσεις και τους δισταγμούς του.

Μπάνιο: στην αφήγηση του μπάνιου βλέπουμε για άλλη μια φορά τη σύγκρουση της σωματικής απόλαυσης (γλύκα , μαγεία , έν με το κύμα) με το χρέος .Αυτή τη φορά η αίσθηση του χρέους και η αγάπη για την κατσικά του θα υπερτερήσουν.

Σχοινί : προσήμανση του σχοινιάσματος αλλά και προοικονομία

Πλατάγιασμα: πρώτος ήχος που αλλάζει την πλοκή του μύθου. Η ήχοι παίζουν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της ιστορίας (δραματική λειτουργία).

Σατυρίσκος του βουνού: ο ήρωας συναισθάνεται τη ενοχή του και την ομολογεί. Καταλαβαίνει ότι εύκολα θα κατηγορηθεί για κρυφές ερωτικές επιθυμίες. Εξάλλου ο ίδιος λέει ότι παρακολουθούσε τη Μοσχούλα και ήξερε τις συνήθειές της. Η έκφραση «σατυρίσκος» είναι μια προσπάθεια απενοχοποίησης αφού επιχειρεί να μικρύνει το έγκλημά του(υποκοριστικό) και να διώξει κάθε υποψία εσκεμμένης ενέργειας. Βέβαια αυτά δεν τον αποτρέπουν από το να ανέβει στο βράχο και να δει γυμνή τη Μοσχούλα.

4^η ενότητα : τα διλήμματα του βοσκού

το βοσκόπουλο βλέπει μέσα σε ένα ονειρικό τοπίο την αναδυόμενη Μοσχούλα(παρομοίωση : ως ποταμός από μαργαρίτες), τραβά την προσοχή του και σχηματοποιεί τον πειρασμό που πρέπει να αποφύγει.

Πρώτη σκέψη : να φύγει Απορρίπτεται : η Μοσχούλα εξαιτίας της θέσης των θα τον έβλεπε και θα τον κατηγορούσε για αθέμιτους ανήθικους σκοπούς.

Δεύτερη σκέψη : να φωνάξει Απορρίπτεται : δεν ήξερε να συμπεριφερθεί κόσμια (αγροίκος).

Τρίτη σκέψη : να μείνει Απορρίπτεται: ο Σισώης τον είχε συμβουλέψει να αποφεύγει τον γυναικείο πειρασμό. Εμφανίζεται πάλι ο Σισώης ο οποίος έχει διαμορφώσει τους ηθικούς κανόνες της ζωής του βοσκού και δικαιολογεί την απόρριψη της πιο απλής λύσης.

Τέταρτη σκέψη : να πέσει στη θάλασσα Απορρίπτεται : μεγάλος κόπος ο γύρος του βράχου ενώ η ασφάλεια του κοπαδιού θα ετίθετο σε κίνδυνο.

Ο βοσκός βρίσκεται ανάμεσα σε τρία προβλήματα, να διαφυλάξει την υπόληψή του, να αποφύγει τον πειρασμό και να φροντίσει το κοπάδι του. Θα μπορούσε να φύγει, αλλά έτσι θα διακινδύνευε το ήθος και το κοπάδι του. Θα μπορούσε να μείνει, να μην εκτεθεί και να γλιτώσει το κοπάδι του αλλά έτσι δε θα απέφευγε τον πειρασμό.

Αποφασίζει τελικά να περιμένει μέχρι να τελειώσει η Μοσχούλα. Εξάλλου έχει δικαιολογήσει τον εαυτό του , αφού συνειδητά δεν έκανε κανένα ηθικό παράπτωμα «ήμην εν συνειδήσει αθώς» . Όμως, ο πειρασμός - η περιέργεια δεν τον αφήνει. Θα εκτεθεί στον πειρασμό.

Ήτον απόλαυσιν..... η ναυς των ονείρων» : το όνειρο

Ο βοσκός έκθαμβος ζει εκείνη τη στιγμή το όνειρό του. Η περιγραφή γίνεται από πάνω προς τα κάτω. Από τα μαλλιά φτάνει στους κόλπους της. Πέρα από την όραση ο βοσκός επιστρατεύει και τη διαίσθηση. Μαντεύει μέρη του σώματος της κοπέλας που βρίσκονται μέσα στο νερό. Ο θαυμασμός του για την κοπέλα καταλήγει σε έκσταση , σε μαγεία και μαγεμένος πια αφήνεται στην πλάνη του πειρασμού του. Η περιγραφή δε θα μπορούσε να μην ακολουθήσει την έκσταση του ήρωα. Είναι και αυτή γεμάτη στολίδια ,πληθωρική, χειμαρρώδης. Ο Παπαδιαμάντης χρησιμοποιεί κάθε εκφραστικό μέσο που έχει στη λογοτεχνική φαρέτρα του.

πλήθος επιθέτων : χρυσίζουσα , αμαυρά , τονρευτούς , λευκάς

Τριμερή σχήματα : απόλαυσις, όνειρο , θαύμα / πνοή ινδαλμα , όνειρο / νηρις, νύμφη , σειρήν

Κλιμάκωση: πνοή ινδαλμα , όνειρο

Μεταφορές : βραχίονας τονρευτούς / χρυσίζουσαν κόμην / κόλποι γλαφυροί/ ναυς των ονείρων

Παρομοίωση: ως γάλα / ως ναυς μαγική

Χιαστί:	αμαυράν	κόμην
	Τράχηλον	εύγραμμον
	Λευκάς	ωμοπλάτας

Βραχίονας   τορνευτούς
Οξύμωρο : αμαυράν κι όμως χρυσίζουσαν

«Ούτε μου ήλθε τότε η ιδέα....πλέον τα επίγεια» η επίδραση του ονείρου στο βοσκό είναι καταλυτική. Μένει έκθαμβος. Βρίσκεται σε έκσταση. Απογειώνεται από την πραγματικότητα. Ξεχνάει τους δισταγμούς του , τα διλήμματά του, τη δύσκολη θέση του. Μόνο απολαμβάνει. Έτσι δικαιολογεί και στον εαυτό του το ότι δεν άρπαξε την ευκαιρία τώρα που η Μοσχούλα κοιτούσε προς την άλλη πλευρά να φύγει και να μην τον αντιληφθεί.

5^η ενότητα : επιστροφή στην πραγματικότητα

«δεν δύναμαι να είπω» ο δικηγόρος ξεχωρίζει τις σκέψεις του από αυτές του βοσκού νιώθοντας ντροπή για τους πονηρούς λογισμούς του. Προσπαθεί να απενοχοποιηθεί λέγοντας πως δε σκέφτηκε τον κίνδυνο της Μοσχούλας αλλά και μόνο η αναφορά αποδεικνύει τις ένοχες σκέψεις του. Απ' την άλλη μεριά οι σκέψεις αυτές του βοσκού που προσπαθεί να αποποιηθεί αποτελούν και προσήμανση του γεγονότος που θα ζήσουμε σε λίγο με τον απειλούμενο πνιγμό της Μοσχούλας.

«Ηρxisεν αίφνης να βελάζει» ο δεύτερος ήχος που παίζει δραματικό ρόλο στο διήγημα. Το βέλασμα της κατσίκας επαναφέρει το βοσκό από το όνειρο στην πραγματικότητα. Είναι ο εξωτερικός παράγοντας που κινεί την πλοκή του μύθου καθώς θα αναγκάσει το βοσκό πάνω στην αμηχανία του και στην επιθυμία του να σώσει το αγαπημένο του ζώο να βγει από την κρυψώνα του και να γίνει φανερός στη Μοσχούλα-κόρη.

Η ομωθυμία κόρης - κατσίκας που έδωσε την ευκαιρία στην αρχή να συναντηθούν για πρώτη φορά οι δύο νέοι τώρα παίζει έναν ακόμα δραματικό ρόλο. Γίνονται οι δύο πόλοι (κόρη και κατσίκα) στο δίλημμα του νεαρού βοσκού. Να σώσει την κατσίκα του ή να σώσει τη σχέση του με τη κόρη που θα βρεθεί σε κίνδυνο αν ανακαλυφθεί; Και αργότερα να σώσει τη Μοσχούλα ή την κόρη που θα κινδυνεύσει;

«δεν εσκέφθην αν ήτον φόβος να με ιδή» ο βοσκός μέσα στην αμηχανία του και κυριευμένος από τον φόβο του σχοινιάσματος της κατσίκας του (**προσήμανση**) σηκώνεται από την κρυψώνα του για να γίνει έτσι αντιληπτός από την κόρη.

6^η ενότητα : η διάσωση

«άφηκε μισοπνιγμένην κραυγή φόβου» νέος ήχος που φέρνει τον βοσκό σε νέο δίλημμα. «να τρέξω» ή να «ριφθώ»;

«μια βάρκα εφάνη» από το δίλημά του γλιτώνει πάλι από έναν εξωτερικό παράγοντα. Αυτή τη φορά είναι μια βάρκα. Ένα ξένο στοιχείο μέχρι αυτή τη στιγμή στην πλοκή γι' αυτό και ο Παπαδιαμάντης νιώθει την ανάγκη να το δικαιολογήσει « συγκυρίαν όχι παράδοξον». Η βάρκα αυτή αντί να δώσει θάρρος στη Μοσχούλα της επιτείνει το φόβο. Δεν πρέπει να μας παραξενεύει μια τέτοια

αντίδραση. Η νεαρή κοπέλα νομίζει ότι έκανε μπάνιο μόνη της. Ξαφνικά ανακαλύπτει την παρουσία ενός ξένου που την παρακολουθεί και την επόμενη στιγμή βλέπει κάποιους άλλους με μια βάρκα να την πλησιάζουν. Είναι φυσιολογικό να τρομάξει αν μάλιστα αναλογιστούμε ότι πρόκειται για μια περιορισμένη κοπέλα χωρίς πολλές συναναστροφές.

Η δεύτερη κραυγή της σπρώχνει το βοσκό να πέσει στη θάλασσα για να σώσει την κοπέλα των ονείρων του.

Η διάσωση

Η περιγραφή της διάσωσης από τον ίδιο τον ήρωα έχει όλα τα χαρακτηριστικά μιας κινηματογραφικής - επικής προσπάθειας.

Η προσπάθειά του χαρακτηρίζεται από ταχύτατες κινήσεις (πάραυτα -με τρία στιβαρά πηδήματα εντός ολίγων λεπτών- εγκαίρως) και από υπερβολική δύναμη (αι δυνάμεις μου επολλαπλασιάζοντο θαυμασίως). Η αγωνία του βοσκού για το αν θα προλάβει ζωντανή τη Μοσχούλα είναι έκδηλη.(ως μνήμα υγρόν- εγγύτερον του θανάτου- δεν παρείχε σημεία ζωής - ήθελε τη ζωή της - ω ας έζη). Η ανακούφισή του επίσης και αυτή ολοφάνερη. (δόξα τω θεώ - ποτέ δε θα εζήτουν αμοιβή). Μα πάνω απ' όλα αυτό που του μένει από την προσπάθειά του είναι η ευτυχία που ένωσε από την επαφή του σώματός του με αυτό της Μοσχούλας. Το αγκάλισμα αυτό δεν ήταν μια απλή σαρκική επαφή. Ήταν η μόνη ευτυχισμένη στιγμή της ανώφελους ζωής του. Ήταν η μεταφορά του ονείρου στην πραγματικότητα. Ο βοσκός κατάφερε να ζήσει το όνειρό του.

«Επί πόσον ---το ίδιον όνειρόν του.» ο δικηγόρος πια κάνει την αποτίμηση αυτής της στιγμής του παρελθόντος. Χρόνια μετά και έχοντας ως σύγκριση τις άλλες σαρκικές επαφές που έζησε , οι οποίες δεν είχαν κανένα συναισθηματικό δέσιμο, δεν ήταν αληθινές, θεωρεί την επαφή με τη Μοσχούλα ως την ευτυχέστερη στιγμή της ζωής του. Για άλλη μια φορά οι άσχημες εμπειρίες του παρόντος στρέφουν τον ήρωα στο παρελθόν , το οποίο το εξιδανικεύει και το ντύνει με το πέπλο του ονείρου και του άπιαστου.

7η ενότητα: επίλογος

ο επίλογος δεν έχει αφηγηματικό χαρακτήρα αλλά ο ήρωας επιστρέφοντας στο παρόν κάνει έναν απολογισμό της ζωής του , αναζητά και καταδεικνύει τις αιτίες της δυστυχίας του και βέβαια κλείνει όλα τα θέματα που έχουν μείνει ανοιχτά στην ιστορία του.

« η Μοσχούλα έζησε» η κοπέλα πληροφορούμαστε ότι επέζησε. Η έκπληξή μας όμως βρίσκεται στον τρόπο που αντιμετωπίζεται από τον ήρωα. Η Μοσχούλα δεν είναι πια η ονειρώδης ύπαρξη, η μοναδική στη ζωή του αλλά μια ασήμαντη γυναίκα , κοινή σαν όλες της άλλες κουβαλώντας μάλιστα και το προπατορικό αμάρτημα που κουβαλούν όλες οι θυγατέρες της Εύας. Η αντίθεση αυτή

καταδεικνύει ξεκάθαρα και την αντίθεση του **τότε** με το **τώρα** στη ζωή του δικηγόρου. Το παρελθόν του , η ζωή στη φύση , η ευτυχία και η αθωότητα ήταν το περιβάλλον στο οποίο η Μοσχούλα μπορούσε να πάρει ονειρικές διαστάσεις. Το παρόν, η πόλη, η μιζέρια του δεν χωρούν όνειρα, αλλά καθετί το περιβάλλουν με τη δυστυχία τους . Έτσι και η Μοσχούλα του παρόντος είναι και αυτή ένα θλιβερό δείγμα της ωριμότητας , του συμβιβασμού που επιβάλλει, του αποπνικτικού κοσμικού περιβάλλοντος το οποίο αποστρέφεται ο αφηγητής.

«μετρίως ελυπήθην» αν η κοπέλα σώθηκε , η κατσίκα δεν τα κατάφερε , αλλά όπως ήδη είχε προσημανθεί σχοινασθήκε. Το παράξενο είναι ότι ο βοσκός και για αυτήν την πολυαγαπημένη του κατσίκα δε νιώθει καμία λύπη. Βέβαια τα λόγια του αφήνουν να εννοηθεί κάποια συμπόνια για το χαμό του ζώου αλλά ο θάνατός του αντισταθμίζεται αφού η παραμέληση της κατσίκας του έδωσε την ευκαιρία να απολαύσει το άπιαστο όνειρό του. Απ' την άλλη μεριά το ενδιαφέρον τώρα του δικηγόρου μας επικεντρώνεται στην παρούσα κατάσταση του , όπου τα προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει είναι μεγαλύτερα και πιο θλιβερά από το θάνατο της κατσίκας του.

«Κι, εγώ» ο τρίτος πόλος , ο τρίτος ήρωας του διηγήματος. Μαθαίνουμε και τη δική του κατάληξη που βέβαια μας είναι γνωστή από τον πρόλογο. Εδώ όμως ο αφηγητής προχωρά σε μια πιο αναλυτική περιγραφή των αιτιών που τον οδήγησαν στη σημερινή του μιζέρια.

- 1) πρώτα απ' όλα έμαθε γράμματα και έγινε δικηγόρος. Ο ίδιος ο ήρωας αντιμετωπίζει ειρωνικά τη μόρφωσή του. Πήγε σε δύο ιερατικές σχολές και έγινε «όπως ήταν επόμενο» δικηγόρος!. Η κοσμική του μόρφωση όμως δε του εξασφάλισε τη σωτηρία της ψυχής του. Τα λίγα γράμματα αναγνωρίζει τώρα πια ότι θα του ήταν αρκετά.
- 2) Η έξοδος του από το μοναστήρι , η κοσμική ζωή γεμάτη πειρασμούς , το επάγγελμά του τον απομάκρυναν και αυτά από τη λύτρωση , την αγνότητα , τον αυθορμητισμό της φυσικής ζωής και τον οδήγησαν στον ασφυκτικό κόσμο της πόλης.
- 3) Το όνειρο. Ο αφηγητής αναρωτιέται μήπως το όνειρο έπαιξε σημαντικό ρόλο στην απόφασή του να μην ακολουθήσει τη μοναστική ζωή. Μήπως οι τύψεις του επειδή παρασύρθηκε από τον πειρασμό , η αδυναμία αντίστασης μπροστά στην απόλαυση της σάρκας, ήταν αυτά που τον έκαναν να απαρνηθεί τη ζωή του ιερέα και μάλιστα του μοναχού. Οι ενοχές του λοιπόν τον έπεισαν ότι δεν ήταν άξιος για το ιερατικό αξίωμα και τον στρέφουν μακριά από τη θρησκευτική ζωή. Όμως, τώρα πια , ο δικηγόρος αναγνωρίζει ότι η αδυναμία μπροστά στον πειρασμό θα έπρεπε να τον είχαν οδηγήσει στην απόφαση να ακολουθήσει το μοναχισμό. Εκεί θα έβρισκε τη συγχώρεση , με την άσκηση και την προσευχή θα έφτανε στη μετάνοια και βέβαια θα κρατιόταν μακριά από το γυναικείο πειρασμό. **Αλίμονο , όμως, τώρα (φευ) δεν υπάρχει τέτοια διέξοδος.**

Από τις παραπάνω σκέψεις καταλαβαίνουμε ότι ο αφηγητής έχει συνδέσει την ευτυχία με τη σωτηρία της ψυχής μέσω της θρησκείας και της αφιέρωσης του ανθρώπου στο θεό. Η ευτυχία γι' αυτόν έχει μόνο πνευματικό περιεχόμενο αλλά είναι και τόσο μακρινή σχεδόν άφραστη καθώς δε βρίσκεται στην καθημερινή ζωή μας αλλά έχει μόνο υπερβατικό χαρακτήρα.

Σχοινί : το σχοινί στο διήγημα παίρνει διαστάσεις συμβόλου. Συμβολίζει την αποπνικτική ζωή του αφηγητή , τον περιορισμό του από τη δουλειά του, τη στενοχωρία της πόλης αλλά και το δέσιμό του με αυτή την πραγματικότητα από τη οποία δε μπορεί να ξεφύγει. Το σχοινιασμα αυτό του φέρνει στο νου το σχοινιασμα της κατσίκας του και το δέσιμο του σκύλου της παραβολής στην αυλή του αφέντη του και αναλογίζεται μήπως όλα αυτά δεν ήταν τυχαία αλλά αποτέλεσαν γι' αυτόν ένα σχοινιασμα κληρονομιάς. Καταδεικνύουν δηλαδή το δικό του μερίδιο στη ζωή, στο οποίο είναι εγκλωβισμένος, δεμένος, ανίκανος να ξαναβρεί την ευτυχία του.

«Ας ήμην ακόμη βοσκός εις τα όρη» (σχήμα κύκλου: το διήγημα τελειώνει με τον ίδιο τρόπο που άρχισε)

η ευχή έρχεται μετά από όλα τα προηγούμενα ως φυσική κατάληξη. Πέρα από τη νοσταλγία που εκφράζει για την προηγούμενη ζωή του , την πίκρα και την απογοήτευσή του που τον έχει γεμίσει το παρόν, δείχνει ξεκάθαρα και τη συναίσθηση της αδυναμίας του να γνωρίσει πάλι την ευτυχία. Ο ήρωας ξέρεi ότι δε θα μπορέσει πάλι να γυρίσει πίσω, η ευχή του θα μείνει ανεκπλήρωτη.

«Δια την αντιγραφήν» ο Παπαδιαμάντης βεβαιώνει ότι μετέφερε τα γεγονότα αυτούσια , ως απλός αντιγραφέας , και βάζει απλώς την υπογραφή του. Γνωρίζοντας το βίο του Παπαδιαμάντη, ο οποίος έχει αρκετά κοινά στοιχεία με αυτό του δικηγόρου του διηγήματος καταλαβαίνουμε την προσπάθεια του συγγραφέα να αποστασιοποιηθεί από τον ήρωα του. Δεν θέλει να ταυτιστεί μαζί του , δε θέλει τα γεγονότα που εξιστορεί να θεωρηθούν αυτοβιογραφικά. Και απ' την άλλη θέλει να προστατεύσει τον ήρωα του, να τον αντιμετωπίσουμε ως ξεχωριστή προσωπικότητα και όχι ως προσωπίο του.

Βέβαια η προσπάθεια του δε μπορούμε να τη θεωρήσουμε επιτυχημένη. Γίνεται κατανοητό ότι πίσω από το δικηγόρο κρύβεται ο Παπαδιαμάντης. Ο δικηγόρος είναι το προσωπίο το οποίο χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να εκφράσει τα δικά του συναισθήματα, τις δικές του σκέψεις , να παρουσιάσει τους βασικούς άξονες της δικής του ζωής.

Τεχνική κειμένου

Αφηγητής - εστίαση Η αφήγηση είναι πρωτοπρόσωπη - ομοδιηγητική. Ο αφηγητής συμμετέχει στην ιστορία είναι δραματοποιημένος και η εστίαση του είναι εσωτερική. Υπάρχει όμως μια ιδιοτυπία στο διήγημα. Ο αφηγητής είναι ένας αλλά έχει δύο φωνές. Υπάρχει η φωνή του παρόντος - του δικηγόρου- της εξιστόρησης ενός γεγονότος και η φωνή του παρελθόντος - του βοσκού - της «ζωντανής» δράσης. Έτσι πολλές φορές οι γνώσεις του δικηγόρου είναι διαφορετικές απ' αυτές του βοσκού. Ο δικηγόρος γνωρίζει πράγματα και συναισθήματα που τότε ο βοσκός δε μπορούσε να τα καταλάβει και τα φανερώνει όταν κάνει τον απολογισμό της ζωής του « χωρίς να το ηξεύρω , ήμην ευτυχής» «δεν δύναμαι να είπω αν μου ήλθον πονηροί και συνάμα παιδικοί ανόητοι λογισμοί». Όταν όμως έχουμε την εξιστόρηση του βασικού επεισοδίου- το όνειρο- τότε ακούμε τη φωνή του βοσκού. «ω αυτό δεν το είχα προβλέψει» «ω ας έζη και ας ήτον ευτυχής»

Η ιδιοτυπία αυτή βοηθά και στο να καταδειχτεί η διαφορά μεταξύ του βοσκού με το δικηγόρο και βέβαια των βίων που αυτοί αντιπροσωπεύουν, αλλά κυρίως στο να παρακολουθήσουν οι θεατές το βασικό επεισόδιο με την ίδια αγωνία που το έζησε και ο ήρωας χωρίς να ξέρουν την κατάληξη, ούτε να την υποψιάζονται από τη στάση του αφηγητή.

Αφηγηματικοί χρόνοι

σειρά

Αναδρομές : όλο το διήγημα είναι μια αναδρομική αφήγηση «η τελευταία χρονιά που ήμην φυσικός άνθρωπος ήτον το θέρος εκείνο του έτους 187...»

επιπλέον αναδρομικές αφηγήσεις είναι η ιστορία του πάτερ- Σισώη στην αρχή και η ιστορία με τον κλέφτη της Μοσχούλας σελ 170

προδρομικές αφηγήσεις μπορούν να θεωρηθούν οι προσημάνσεις του κειμένου (το σχοίνιασμα της Μοσχούλας σελ 175- ο πνιγμός της Μοσχούλας σελ 174)

διάρκεια

τα γεγονότα της αφήγησης καλύπτουν μια περίοδο πάνω από δώδεκα χρόνια. Το καλοκαίρι ο ήρωας ήταν 18 χρονών και τώρα που μας εξιστορεί τα γεγονότα είναι πάνω από 30 χρονών « εξήλθα τριακοντούτης» άρα λοιπόν η αφήγηση διακρίνεται γενικά από επιτάχυνση. Χρησιμοποιείται τόσο η παύση. Από τη μια μέρα περνάμε σε μια άλλη χωρίς να αναφέρονται τα ενδιάμεσα γεγονότα. Αλλά και η περίληψη. Τα γεγονότα μεταξύ του 18^{ου} έτους και του 30^{ου} εξιστορούνται περιληπτικά.

Πέρα από τη γενική επιτάχυνση υπάρχουν στο διήγημα και σκηνές επιβράδυνσης. Αυτές είναι οι περιγραφές(του γιαλού- του άντρου) και οι ψυχογραφικές αναλύσεις του ήρωα πριν από κάθε ενέργειά